

RAZGLEDI

VZGOJNO-IZOBRAŽEVALNE VSEBINE GEOGRAFIJE NASELIJ

AVTOR

Vladimir Drozg

Naziv: dr., mag., profesor geografije in zgodovine, izredni profesor

Naslov: Oddelek za geografijo Pedagoške fakultete Univerze v Mariboru, Koroška cesta 160, SI – 2000 Maribor, Slovenija

E-pošta: vlado.drozg@uni-mb.si

Telefon: 02 229 36 53

Faks: 02 251 81 80

UDK: 911.37:371.3

COBISS: 1.02

IZVLEČEK

Vzgojno-izobraževalne vsebine geografije naselij

Prispevek skuša odgovoriti na vprašanje, katere teme iz geografije naselij so primerne za obravnavo pri pouku geografije in kakšen je njihov vzgojno-izobraževalni naboj. Pri izboru so merodajni vsebina in število vzgojno-izobraževalnih ciljev, ki jih posamezna tema vsebuje.

KLJUČNE BESEDE

geografija naselij, didaktika geografije, pouk geografije

ABSTRACT

Educational subject matter in the geography of settlement

The article is an attempt to determine which topics from the geography of settlement are suitable for inclusion in the geography curriculum and what is their educational significance. The selection is based on geographical subject matter and the number of educational objectives included in each individual topic.

KEY WORDS

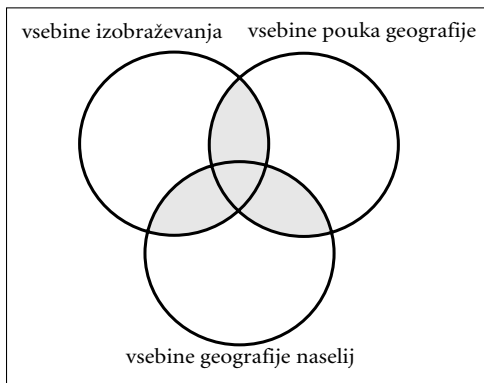
geography of settlement, teaching and learning geography

Uredništvo je prispevek prejelo 15. februarja 2000.

1. Uvod

Kaj naj učenci pri pouku geografije izvedo o naseljih? Kaj lahko geografija naselij prispeva k doseganju ciljev izobraževanja in poznavanja geografije? Kateri so vzgojno-izobraževalni cilji geografije naselij, ki služijo kot vsebinski in miselni okvir za izbor učnih tem, metod dela in interpretacijo snovi? Z vidika šolske geografije so takšna vprašanja še kako pomembna in zaslužijo vsaj občasno, če ne kar stalno pozornost in preverjanje. Vplivajo namreč na pouk geografije, vsebino učnih programov in vsebino učbenikov. Odgovori nanje niso dani enkrat za vselej, ampak se spreminjajo z razvojem vede, družbenimi razmerami in s spremenjeno vlogo šole.

Osrednje vprašanje prej nakazanih dilem je, katere teme iz geografije naselij je treba obravnavati pri pouku geografije oziroma v vzgojno-izobraževalnem procesu. Vse, ki tvorijo geografijo naselij? Če ne vseh, katere med njimi in kako opraviti izbor? Glede na to, da je poudarek na **vzgoji in izobraževanju**, je smiselno teme poiskati v presečišču med vsebinskimi področji geografije naselij in njihovim vzgojno-izobraževalnim pomenom. Izpostavljanje samo izobraževalnega ali samo vzgojnega vidika vodi v larpurlartizem in puhlo moraliziranje. Zato je pri izboru tem treba razčleniti vsebino obeh segmentov, vzgojnega in izobraževalnega, ter izluščiti njune skupne točke; ali z drugimi besedami: ugotoviti, kateri vzgojni in izobraževalni cilji so zajeti v posameznih temah iz geografije naselij, ali obratno, katere teme vsebujejo opredeljene vzgojne in izobraževalne cilje. Seveda je pri tem treba upoštevati še namen izobraževanja, vsebino geografije naselij in vzgojno-izobraževalne cilje pouka geografije.

Slika 1: Vzgojno-izobraževalne teme geografije naselij so v presečišču med vsebino izobraževanja, vsebino pouka geografije in vsebino geografije naselij.

2. Namen izobraževanja

Namen izobraževanja je usposabljanje za življenje (Köch 1986, 60). Vsebina izobraževanja je prešla več razvojnih stopenj, od prvotnih mističnih in eruditskih (približevanje bogu, razumevanje sveta) do bolj pragmatičnih (oblikovanje osebnosti, učenje veščin). Današnje izobraževanje je usmerjeno k učenemu, skuša mu približati bistvene, za življenje najpomembnejše informacije, vzbuditi njegove osebnostne potencialne, ga pripraviti na kritično vrednotenje in preverjanje množice informacij, ga usposobiti za življenje. Te splošne usmeritve imajo na konkretnem nivoju naslednji pomen (navajamo samo tiste, ki vključujejo poznavanje geografije):

- podajanje osnovnih in bistvenih informacij o svetu in okolju, v katerem živimo,
- vzgajanje primernega odnosa do narave, soljudi in preteklosti,
- seznanjanje s kompleksnostjo, celovitostjo in večplastnostjo sveta,
- ohranjanje znanja in razvijanje novega vedenja o svetu in življenju,
- socializacija posameznika, seznanjanje z normami in pravili življenja.

Pouk geografije se mora skladati s temi splošnimi usmeritvami; povedano drugače: sistem ciljev in učnih smotrov geografske vede in posameznih vej geografije mora biti usklajen z višje postavljenimi cilji.

3. Vsebina pouka geografije

Vsebina pouka geografije je predmet stalnih diskusij, ki vsake toliko časa razburkajo geografsko stroko. Delno so posledica novih teoretskih spoznanj in spremenjenih strokovnih stališč, pa tudi družbenogospodarskega razvoja, ki je vzrok drugačnemu razumevanju pojavov. Kljub intenzivnemu ukvarjanju z vprašanjem vsebine pouka geografije (predvsem med nemškimi in angleškimi geografi), enotnega, kaj šele končnega, odgovora ni. To za družboslovno vedo niti ni presenetljivo. Pomembnejše je, da se stroka odziva na dosežke in razmere v družbi.

Podobno kot za izobraževanje nasploh tudi za pouk geografije velja, da je njen osnovni namen spoznavanje življenjskih situacij, in sicer tistih, ki so povezane z načinom in s posledicami človekovega delovanja in bivanja. Ali drugače: spoznavanje tistih življenjskih situacij, ki se nanašajo na človekov življenjski prostor v ožjem in širšem smislu, tako imenovani naravni in socialni prostor. Sodobna stališča o pouku geografije poudarjajo prostorsko kompetentnost in prostorski vidik pojavov (Köck 1980, 20), razumevanje pojavov v prostoru, sposobnost intenzivnega dojetja pokrajine (Gerber 1996; Graves 1997). Geografija bi naj v procesu izobraževanja nudila vedenje o prostoru, ki se nanaša na:

- poznavanje (relevantnih) pokrajnotvornih dejavnikov in procesov,
- poznavanje zvez med pokrajnotvornimi dejavniki,
- poznavanje raznolikosti oblik zemeljskega površja,
- poznavanje raznolikosti socialnih, družbenih in kulturnih oblik življenja,
- poznavanje specifičnosti družbenega in prostorskega razvoja na določenem območju,
- zavedanje o povezanosti človeka z naravo.

Še nekaj misli o namenu in vsebini pouka geografije:

1. Pouk geografije je namenjen prikazu gospodarskih dejavnosti in naravnih razmer na zemeljskem površju (pokrajini). Podal bi naj znanstveno utemeljen prikaz zemeljskega površja in oblik družbenih skupnosti, oblikoval razumevanje potrebe po mednarodnem sodelovanju, sposobnost razumevanja mednarodnih odnosov, prostorskih problemov in smeri razvoja družbe (Rhode-Jüchtern 1996, 13).
2. Pouk geografije naj seznanja z osnovnimi prostorskimi razmerji in oblikuje (geo)ekološko zavest. Učenec bi naj dobil vpogled v prostorsko in časovno dimenzijo razvoja pokrajine ali določenega dela zemeljskega površja, gospodarsko in socialno strukturo ter najpomembnejše naravnogeografske dejavnike (Unwin 1992, 13).
3. Pouk geografije naj bi razvijal sposobnost »branja« pokrajine, intenzivnega dojetja prostorskih razmer, spoznavanja prostorske dimenzije pojavov, vse z namenom oblikovanja primernih vrednot, ki so podlaga pri sprejemanju življenjskih odločitev (Rhode-Jüchtern 1996, 11).
4. Pouk geografije naj bi bil osredotočen na naslednja vprašanja oziroma odgovore nanje: za kakšen pojav ali proces gre, kakšen je, kako je nastal, kako in zakaj se spreminja, kakšne so posledice spreminjanja (Graves 1997, 27).
5. Namen pouka geografije je dati prostorsko dimenzijo pojavom, ki nas obdajajo in s katerimi živimo; učenčevo znanje naj bi postalo prostorsko relevantno (Köck 1980, 25).

4. Vsebina geografije naselij

Ker je pri opredeljevanju vsebine geografije naselij potrebno izhajati iz namena geografske vede, se je treba najprej ustaviti pri tem vprašanju. O vsebini geografije obstaja več pojmovanj, ki se med seboj razlikujejo v pomembnih detajlih. Klasična geografija izpostavlja prikazovanje zemeljskega površja, ugotavljanje

in pojasnjevanje vzročno-posledičnih zvez med naravnogeografskimi in družbenogeografskimi dejavniki. Sodobna geografija skuša v pokrajini razbrati tisto, kar je bistveno, kar izstopa in je vredno opazovanja ter pojasnjevanja. Usmerjena je v ugotavljanje geneze, procesov, strukture in občil zakonitosti. Pojave skuša ovrednotiti z vidika konfliktov oziroma potencialov. Izpostavlja pomen zornega kota opazovanja, saj ugotavlja, da spoznanja veljajo predvsem za obravnavani pojav, ne pa na splošno. Večpomenskost, relativnost, ambivalentnost in posamičnost so postali del metodologije sodobnih geografskih preučevanj in spoznavanja pokrajine. Razširjeno je tudi mnenje, da je srž geografije v interpretaciji, načinu razumevanja in prikazovanja pojavov ter razmer v pokrajini, v izbrani teoretski (filozofski) paradigmi. Najpogostejše paradigme geografske interpretacije so kronološka, sistemska, morfološka, funkcijska, ekološka, ekonomska in socialna.

V predmetu proučevanja, to je pokrajini, zemeljskem površju, zemeljski površinski sferi ali kakorkoli ga že imenujemo, skuša geografija razbrati in pojasniti naslednje vsebine:

- odnos med naravnimi in družbenimi pojavi (odnos med človekom in naravo),
- genezo pokrajine ali pojava,
- obliko in razmestitev pojavov,
- procese in pojave, ki ustvarjajo (oblikujejo) pokrajino.

Geografiji je lasten pristop na različnih nivojih (od planetarnega in regionalnega do lokalnega) in z različnih zornih kotov (na primer ekonomskega, socialnega, ekološkega, morfološkega). Kot rečeno, ne gre le za inventarizacijo in deskripcijo, temveč za ovrednotenje, prikazovanje posebnosti in splošnih zakonitosti. Takšna orientacija geografije pomeni spoznavanje vsebinskih, globljih značilnosti pokrajine, ne pa površinskih, navideznih; pomeni premik od poznavanja posamičnih primerov k poznavanju procesov in vzrokov, ki se v posamičnostih samo uresničujejo; pomeni večplastno videnje pojava z različnih zornih kotov in ne unificirane deskripcije.

Geografija naselij preučuje naselja kot pokrajnotvorni element (element v prostoru) in kot zaključen prostor. V prvem primeru gre za učinke oziroma posledice pojavnosti naselja v pokrajini, v drugem primeru pa je težišče spoznavanja na naselju samem in njegovi notranji strukturi. Vsebina spoznavanja naselij ne more biti bistveno drugačna od vsebine preučevanja pokrajine. Tudi v tem primeru gre za spoznavanje razvoja, odnosa med naselji in naravo, spoznavanje elementov, ki naselje tvorijo, zvez med njimi ter njihovo prostorsko razmestitev. Vsebina geografije naselij je pričevalna na lokalnem, regionalnem in planetarnem nivoju, kaže pa se v naslednjih segmentih:

1. V fizični tvorbi, ki jo gradijo morfološki elementi, torej zgradbe, prometnice in odprte površine. Predmet spoznavanja so vrste morfoloških elementov, oblike tlorisov, prostorski razvoj, topografski položaj, oblika mesta. Ker je fizična zgradba rezultat vzpostavitvenih razmerij, so zveze z ostalimi segmenti dokaj nazorne in lahko berljive.
2. V naselbinskih funkcijah; naselje je ekonomska skupnost, prostor proizvodnje in potrošnje, prostor ustvarjanja nove vrednosti in menjave dobrin. Ekonomska vsebina naselij se kaže v funkcijah, v urbanem sistemu in ustroju naselja. Vse to se odraža v namenski rabi zemljišč (bolje: območjih implikacij človekovih dejavnosti), v vrsti in razmestitvi centralnih funkcij, v velikosti gravitacijskega območja in družbenoekonomski usmerjenosti. Ekonomska vsebina naselij je zajeta v naslednjih temah: urbani sistem, družbeno ekonomska usmerjenost naselij, ekonomsko aktivna območja (območja centralnih dejavnosti, proizvodna območja), namenska raba zemljišč, vrednost zemljišč.
3. V demografskih in socialnih razmerah. Bolj kot z demografskimi značilnostmi prebivalstva se geografija naselij ukvarja s socialnimi skupinami in pojavi prostorske diferenciacije, ki je posledica socialnih razmer v družbi. Vsebinska področja tega sklopa so: razvoj prebivalstva, značilnosti demografske strukture, socialna topografija naselij, socialne skupine in njihove prostorske implikacije.
4. V infrastrukturnih omrežjih; naselje je tehnični sistem, splet omrežij, ki omogočajo življenje in delo prebivalcev kraja in bližnje okolice. Posebej izpostavljeni so prometni, vodooskrbni in energetski sistemi ter gostota in kvaliteta infrastrukturnih omrežij; izstopajo pa naslednja poglavja: oskrba z energijo in vodo, odstranjevanje odpadnih snovi, razvejenost prometnega omrežja, javni promet, širjenje infrastrukturnih omrežij.

5. Okolje v naseljih; naselja so poseben ekološki sistem, kjer so redki in površinsko skromni deli naravnega površja močno modificirani, imajo pa ekološki, socialni in oblikovni pomen. Teme iz ekološkega sklopa so: narava v mestu, mestna klima, značilnosti naravnih elementov (zrak, prst, vegetacija, vode), onesnaževanje, degradacija naravnih elementov, socialni in oblikovni pomen zelenih površin.
6. Ustroj naselij pomeni preplet posameznih segmentov, ki naselje tvorijo. Gre za iskanje in opredeljevanje zvez med morfološki, fiziognomski, funkcijski, socialni, tehnični in ekološki elementi. Rezultat je prikazan v obliki strukturno homogenih območij (urbanih mikroregij) in modelov ustroja mesta. V ta vsebinski sklop sodi tudi spoznavanje regionalnih tipov naselij na planetarnem, regionalnem in lokalnem nivoju.
7. Poseben vsebinski sklop se nanaša na zveze med naselji in okolico, in sicer na nove oblike poselitve, razmestitev ekonomskih dejavnosti (na primer nakupovalnih središč, delovnih mest, disperzijo proizvodnih in storitvenih dejavnosti, rekreacijskih območij), prostorsko rast naselij in nastajanje tako imenovane urbane pokrajine.
8. Novejši segment obravnavanja naselij se nanaša na urejanje in upravljanje. Ta vključuje *image* naselja, vrednost stavbnih zemljišč, definiranje razvojnih konfliktov, pomanjkljivosti in potencialov, oblikovanje razvojnih usmeritev in urbani marketing. Ta segment pomeni ovrednotenje in aplikacijo prejšnjih vsebin.

Preglednica 1: Vsebinska področja geografije naselij.

klasične teme	sodobnejše teme
opredelitev pojma naselje (mesto)	prostorske implikacije osnovnih človekovih dejavnosti
nastanek in razvoj naselij	terciarizacija in citizacija mesta
mesto in vas	degradirana območja
mesto in okolica	prenova naselij
oblike poselitve	ekonomsko aktivna in pasivna območja
topografski položaj naselij v pokrajini	socialna diferenciacija
urbanizacija	kvaliteta bivalnega okolja
prostorski razvoj naselij	mirujoči in dinamični promet
tloris naselij	infrastrukturalna omrežja
vrste morfoloških elementov (npr. tipi hiš)	suburbanizacija
oblika naselij	ekologija naselij
funkcije naselij	sonaravni razvoj naselij
urbani sistem in gravitacijska območja	upravljanje z mestom
družbenoekonomska usmerjenost naselij	urbani marketing
namenska raba zemljišč (členitev naselja)	image naselja
demografske strukture	zamisli o ureditvi naselij
socialna topografija	vrednost stavbnih zemljišč
promet v naselju	
narava v mestu	
modeli mest	
funkcionalni tipi naselij	
regionalni tipi naselij	
ustroj naselij	

Vsebinska področja geografije naselij lahko razberemo tudi iz literature o geografiji naselij in urbani geografiji (upoštevali smo naslednje vire: Schwarz, G.: *Siedlungsgeographie*, 1966; Beaujeu-Gar-

nier, J.: Urban Geography, 1976; Vresk, M.: Osnove urbane geografije, 1980; Hartshorn, T.: Interpreting the City, 1980; Vrišer, I.: Urbana geografija, 1984; Lichtenberger, E.: Stadtgeographie, 1. del, 1986; Heineberg, H.: Stadtgeographie, 1989; Daniel, P., Hopkinson, M.: The Geography of Settlement, 1989; Carter, H.: Urban and Rural Settlements, 1990; Köck, H.: Handbuch des Geographieunterrichts: Städte und Städtssysteme, 1992; Carter, H.: The Study of Urban Geography, 1995; Hofmeister, B.: Stadtgeographie, 1994; Hall, T.: Urban Geography, 1998; Sukopp, H., Wittig, R.: Stadtökologie, 1993; Maier, G.: Tödting F.: Regional und Stadtökonomik, 1995). Najpogostejša poglavja so zbrana v preglednici. Zaradi precejšnjih vsebinskih razlik smo ločili »klasične« teme iz sedemdesetih in osemdesetih let ter novejšje vsebine iz devetdesetih let.

5. Vzgojno-izobraževalni cilji geografije naselij

Vsebinska področja geografije naselij so zelo široka, kar lahko pomeni, da imajo velik vzgojno-izobraževalni naboj. Glede na opredeljene cilje izobraževanja lahko v temah, ki jih obravnava geografija naselij, razberemo naslednje izobraževalne cilje (delno po Köck 1992, 6):

- spoznavanje mestotvornih dejavnikov in ustroja mesta,
- seznanjanje s trajnostnim ravnanjem z naravnimi viri v naseljih,
- spoznavanje ustroja naselij,
- spoznavanje odnosa med človekom in naravo,
- spoznavanje urbane kulture in urbanega načina življenja,
- seznanjanje z načeli urejanja naselij.

Vzgojne vsebine, ki jim ob tem sledimo, se nanašajo na normativna pravila življenja. Učencu pomagajo pri osebnostni rasti ter ločevanju etično primerne od neprimerne ravnanja. V temah geografije naselij lahko razpoznamo več vzgojnih vsebin:

- Spoznavanje drugačnosti, vzgajanje enakopravnega in spoštljivega odnosa do drugih kultur, kulturno geografskih območij in drugih ljudi. V dobi globalizacije, medetničnega in medkulturnega povezovanja je oblikovanje enakopravnega in tolerantnega odnosa do drugih temelj sožitja, pa tudi osebne kulture. Izpostavljanje skupnih značilnosti naselij in raznolikosti človekovih bivališč lahko prispeva k razumevanju drugačnosti.
- Oblikovanje odnosa do preteklosti, tradicije in kulturne dediščine. Oblikovan odnos do preteklosti je pogoj za pravilno razumevanje sedanosti in za načrtovanje prihodnosti. Človek namreč potrebuje nekaj stalnega, trdno izhodišče, iz katerega črpa vitalno moč. Poznavanje razvoja naselij je del zgodovine civilizacije in kulturne zgodovine vsakega naroda, kar prispeva k oblikovanju nacionalne identitete in samozavesti.
- Oblikovanje odnosa do okolja, spoznavanje ekoloških in socialnih razsežnosti življenja v mestu, povezano z varovanjem okolja in trajnostnim razvojem. Oblikovanje zavesti, da je človek del narave in da je potrebno vzpostaviti enakovreden, spoštljiv odnos do narave, je temelj ekološke vzgoje. Naselja nazorno kažejo povezanost človeka z naravo, hkrati pa nujnost varovanja naravnih elementov. Izpostaviti velja, da je mesto socialna skupnost, ki deluje le ob sodelovanju med ljudmi. Medsebojna povezanost je mogoča le ob tolerantnosti, demokratičnosti, altruizmu, medsebojnem zaupanju, spoštovanju tuje lastnine in integritete posameznika.
- Vzgajanje kulture bivanja, oblikovanje odnosa do urejenega bivalnega okolja, razvijanje estetskega čuta in kritičnega vrednotenja. Razlikovanje med dobrim in slabim, med primernim in neprimernim, kar je ena od osrednjih vzgojnih vsebin, je možno tudi na primeru naselij oziroma v okviru geografije naselij.
- Senzibilizacija za prostorske probleme mest. Pravilno razumevanje je podlaga za pravilno ukrepanje; s spoznavanjem razvojnih problemov mest se razvija mladostnikova dojemljivost za reševanje oziroma preprečevanje razvojnih konfliktov.

- Motivacija in usposabljanje za tvorno sodelovanje pri urejanju mesta. Zavest, da je naselje skupnost posameznikov, ki so odgovorni za okolje v katerem živijo, je poanta te vsebine. Tako kot govori hiša o njenem lastniku, govori izgled in urejenost mesta o njegovih prebivalcih. Dolžnost vsakega krajana je, da po svojih močeh prispeva k ohranjanju in izboljšanju bivalnih razmer, zavest o tem pa je treba vzbujati že pri mladostnikih.

6. Teme iz geografije naselij, ki imajo vzgojno-izobraževalni pomen

Povezanost tem in vzgojno-izobraževalnih ciljev kaže, da nimajo vse enakega didaktičnega naboja. Iz tega lahko povzamemo, da je določenim vsebinam treba dati večji poudarek pri pouku, druge pa izpustiti ali jih obdelati samo toliko, kolikor je nujno za razumevanje splošnih značilnosti naselij. Izbor tem, pomembnih v vzgojno-izobraževalnem procesu, smo opravili tako, da smo pri vsaki temi skušali razbrati njen pomen v izobraževalnem in vzgojnem smislu. Teme, kjer smo razbrali največ povezav, smo šteli za najbolj relevantne. Subjektivnosti presoje se ob tem ne da izogniti, prav tako dopuščamo možnost pomanjkljivega izbora učnovzgojnih ciljev in vsebinskih področij geografije naselij. Pri vrednotenju smo zanemarili pomen oziroma težo posameznega cilja v določeni temi, ki je lahko večji od skupine ciljev, ki se pojavljajo pogosteje. Ta metodološka pomanjkljivost se v nadaljevanju ni pokazala kot usodna, saj je rezultat matrike oziroma izbor vzgojno-izobraževalnih tem blizu naših pričakovanj. Ob uporabljenem pristopu so se pokazale razlike med temami: štirinajst od osemindvajset »klasičnih« tem združuje več kot polovico vseh vzgojno-izobraževalnih ciljev, med sodobnejšimi temami pa tri. Med vzgojno-izobraževalnimi cilji, ki se najpogosteje pojavljajo v obravnavanih temah, so med »klasičnimi« temami: spoznavanje urbane kulture, senzibilizacija za probleme naselij, urejanje naselij, spoznavanje mestotvornih dejavnikov in življenjske razmere v naseljih, med sodobnimi pa: senzibilizacija za probleme naselij, urejanje naselij, spoznavanje mestotvornih dejavnikov in zavest o sooblikovanju naselij. Kot izhaja iz preglednice, je največ vzgojno-izobraževalnih ciljev zajetih v naslednjih temah (v oklepaju so navedene vsebine, ki dopolnjujejo osnovno poglavje):

- nastanek in razvoj naselij (ekonomski in kulturni pomen, mesto in okolica),
- urbanizacija in prostorski razvoj mest (mesto in vas, značilnosti poselitve v agrarni in industrijski družbi),
- tloris naselij (oblike tlorisa mest in vaških naselij, raznovrstnost fizične strukture kot posledica naravnih razmer, ekonomskega razvoja in kulturnega miljeja, regionalni tipi naselij),
- funkcijska členjenost naselij (družbenoekonomska usmerjenost mest, gravitacijsko območje, oblike rabe zemljišč, spremembe v mestnih središčih),
- socialna topografija naselij (socialna in prostorska segregacija, socialne skupine),
- prostorske implikacije človekovih dejavnosti (bivanje, delo, oskrbovanje, izobraževanje, rekreacija, komunikacija, ustroj naselij),
- promet v naseljih (oblike prometa, promet kot razvojni dejavnik in onesnaževalec okolja),
- narava v mestu (mestna klima, ekologija mesta, onesnaževanje, ekološki, socialni in oblikovni pomen zelenih površin, trajnostno ravnanje z naravnimi viri).

7. Sklep

Prispevek je skromen poskus pokazati vzgojno-izobraževalni naboj geografije naselij z namenom, da bi se vsebina naselij približala namenu geografskega izobraževanja, učiteljem in učencem in da bi se vzbudil bolj analitičen in raziskovalen pristop v tako imenovani šolski geografiji. Odprtih vprašanj na tem področju je ogromno, problematika še zdaleč ni izčrpana. Slediti mora pregled in ovrednotenje učnih načrtov in učbenikov z vidika geografije naselij, opredelitev vertikalne strukturiranosti posameznih tem in (urbanogeografskih) pojmov za različne stopnje izobraževanja ter priprava vzorčnih primerov obravnave posameznih tem.

Preglednica 2: Povezanost vsebinskih področij geografije naselij z izobraževalnimi in vzgojnimi cilji (* izrazito sovpadanje).

vsebinska področja geografije naselij	izobraževalni cilji geografije naselij						vzgojni cilji geografije naselij					
	spoznavanje urbane kulture	spoznavanje mestotvornih dejavnikov	trajnostni razvoj	življenjske razmere v mestu	razmerje med človekom in naravo	urejanje mest	spoznavanje drugačnosti, raznolikosti	odnos do preteklosti	odnos do narave in okolja	kultura bivanja	senzibilizacija za probleme mest	zavest o sooblikovanju mest
pojma mesto in vas	*	*		*			*	*	*		*	*
nastanek in razvoj	*	*			*		*	*	*		*	*
mesto in okolica	*			*		*	*		*	*	*	
oblike poselitve	*		*		*		*	*	*			
regionalni tipi naselij	*	*					*	*				
morfološki elementi	*	*		*		*	*	*		*		*
tipi tlorisa	*	*				*	*	*		*		*
prostorski razvoj	*	*	*	*	*	*		*	*	*	*	*
topografski položaj		*			*		*		*	*		
oblika naselij	*						*	*		*	*	*
urbani sistem		*				*						
ekon. usmerjenost	*	*				*	*				*	
funkcije naselij	*	*	*	*		*	*				*	*
ekon. aktivna območja	*	*		*		*	*				*	*
raba zemljišč, členitev		*	*	*		*	*		*		*	*
vrednost zemljišč		*		*		*			*			
razvoj prebivalstva	*	*				*	*	*				
demografske strukture	*	*		*		*	*	*			*	
socialna topografija	*	*	*	*		*	*			*	*	*
socialne skupine	*			*		*	*	*		*	*	*
oskrba z eneg. in vodo			*			*			*		*	
razvejanost omrežij		*		*		*					*	
promet v mestih	*		*	*		*			*	*	*	*
narava v mestu	*		*	*	*	*			*	*	*	
modifikacije naravnih elementov			*	*	*	*			*	*	*	*
ekologija mesta			*	*	*	*			*	*	*	*

vsebinska področja geografije naselij	izobraževalni cilji geografije naselij						vzgojni cilji geografije naselij					
	spoznavanje urbane kulture	spoznavanje mestotvornih dejavnikov	trajnostni razvoj	življenjske razmere v mestu	razmerje med človekom in naravo	urejanje mest	spoznavanje drugačnosti, raznolikosti	odnos do preteklosti	odnos do narave in okolja	kultura bivanja	senzibilizacija za probleme mest	zavest o sooblikovanju mest
ustroj mesta	*					*					*	
modeli mesta	*						*				*	
prostorske implikacije človekovih dejavnosti	*	*	*	*		*	*	*	*	*	*	*
terciarizacija mesta	*	*		*		*					*	
degradirana območja			*	*		*					*	*
prenova mesta	*		*	*		*	*		*		*	*
ekonomsko aktivna in pasivna območja		*		*								
socialne skupine	*			*		*	*		*		*	
kvaliteta bivalnega okolja	*	*		*					*		*	*
mirujoči in dinamični promet		*	*	*		*					*	*
infrastrukturna omrežja		*										
suburbanizacija				*		*			*			
ekologija mesta			*	*	*	*			*		*	*
problemi onesaževanja			*	*	*				*		*	*
upravljanje z mestom		*				*					*	*
urbani marketing		*									*	
image naselij	*					*	*					
zamisli o ureditvi mesta	*					*		*	*			*
vrednost stavbnih zemljišč		*										
ustroj mest	*				*							

8. Viri in literatura

- Gerber, R., Lidstone, J. 1996: Reflecting on Developments and Directions in Geographical Education. Developments and Directions in Geographical Education. Clevedon.
- Graves, N. 1997: Geographical Education in the 1990s. Teaching and Learning Geography. London.
- Haubrich, H. 1993: Didaktik der Geographie konkret. München.
- Jarc, N. 1969: Mesta kot snov v šolski geografiji na primeru Škofje Loke. Geografija v šoli 96/3. Ljubljana.
- Köck, H. 1980: Theorie des zielorientierten Geographieunterrichts. Köln.
- Köck, H. 1986: Handbuch des Geographieunterrichts. Band 1: Grundlagen des Geographieunterrichts. Köln.
- Köck, H. 1992: Handbuch des Geographieunterrichts. Band 4: Städte und Städtesysteme. Köln.
- Rhode-Jüchtern, T. 1996: Den Raum lesen lernen. München.
- Unwin, T. 1992: The Place of Geography. London.
- Zgonik, M. 1995: Prispevki k didaktiki geografije. Ljubljana.

9. Summary: Educational subject matter in the geography of settlement

(translated by Nada Šabec)

This article is concerned with the central issue as to which topics from the geography of settlement should be taught in geography classes, i. e. included in the curriculum. Should all the topics that constitute geography of settlement be included? If not all, which ones and which criteria for selection should be used? Since the emphasis is on education, it seems reasonable to include those topics which are relevant both from the viewpoint of the subject matter of the geography of settlement and educational significance of individual topics. The contents of both segments need to be analyzed and common points identified. In addition, the aim of education, the subject matter of settlement geography, and the educational objectives of the geography curriculum should be taken into account.

The aim of education is to equip students for life by providing them with the most essential information, awakening their personal potentials, and enabling them to critically evaluate the host of information offered. These general guidelines can be formulated in the following way (only those including geographic knowledge are listed):

- providing basic and essential information about the world and the environment in which we live,
- teaching an appropriate attitude toward nature, other people, and the past,
- learning about the complexity, totality, and multiplexity of the world,
- maintaining the level of knowledge and developing new knowledge about the world and life,
- socialization of an individual, learning about norms and rules of life.

As with all education, geography classes aim at teaching about life situations, notably those that are closely related to human activities and life. Modern views on the teaching of geography emphasize the understanding of phenomena in space and an intensive ability to appreciate the landscape. From an educational perspective, geography should provide knowledge about space as specified below:

- knowledge about the (relevant) factors and processes that make up the landscape,
- knowledge about relations between the factors that make up the landscape,
- knowledge about the diversity of form on the Earth's surface,
- knowledge about the diversity of social and cultural forms of life,
- knowledge about specific social and landscape development in a given area,
- awareness of the connection between people and nature.

The subject matter of learning about settlements cannot differ substantially from the contents of studying landscape. In both cases we deal with learning about development, the relationship between

settlements and nature, elements that make up a settlement, their interconnections, and their spatial arrangement. The contents of geography apply to local, regional and planetary levels and can be observed in the following segments:

- physical formations,
- settlement functions,
- demographic and social circumstances,
- infrastructure networks,
- natural environment,
- connections between settlements and their surroundings,
- planning and management of settlements.

The subject matter of settlement geography is very broad, which is why it is of great educational import. The topics reveal the following educational objectives:

- learning about urban culture and urban lifestyle,
- learning about factors that make up urban areas,
- learning about permanent sustainable handling of natural resources,
- learning about the development of settlements,
- learning about the relationship between man and nature,
- learning about the principles of settlement planning.

Educational subject matter included in the topics of settlement geography are the following:

- learning about differences, developing a respectful, equality-based attitude to other cultures and regions,
- shaping an attitude toward the past and cultural heritage,
- shaping an attitude toward the environment, learning about ecological and social dimensions of life in urban areas,
- developing a culture of living, an attitude toward a structured living environment, developing a sense for aesthetics,
- sensitization to the problems of spatial arrangement in urban settlements,
- developing motivation and training for participation in urban planning.

The selection of topics to be included in the curriculum was based on the importance of each individual topic for education. The most relevant themes were those that were considered to have the highest importance in terms of educational value. They are the following:

1. The emergence and development of settlements (economic and cultural impact, urban settlements and surroundings)
2. Urbanization and spatial development of urban areas (city and village, characteristics of settlement in agrarian and in industrial societies)
3. Ground plan of settlements (the shape of the ground plan of towns and villages, regional types of settlements)
4. Functional arrangement of settlements (social and economic orientation of urban settlements, gravitational areas, form of land use, changes in city centers)
5. Social topography of settlements (social and spatial segregation, social groups)
6. The implications of human activities on the arrangement of settlement space (living, work, supply, education, recreation, communication)
7. Traffic in settlements (forms of traffic, traffic as a developmental factor and environmental polluter)
8. Nature in urban settlements (city climate, city ecology, pollution, social, ecological and other properties of green areas bearing on the planning and spatial and visual design of the city, sustainable handling of natural resources.)